

Ochrana osobních dat a legislativa, etika

PV080

Vašek Matyáš

Důležité právní úpravy (EU/CZ)

- Listina základních práv a svobod (zákon č. 2/1993 Sb.)
- Směrnice č. 95/46/EC Evropského parlamentu a Rady z roku 1995 o ochraně jednotlivců ve vztahu ke zpracování osobních dat a o volném pohybu těchto dat
- *Zákon o ochraně osobních údajů (101/2000 Sb.)*
- Doplnkové čtení – IS

Vývoj v Evropě – I.

- Rada Evropy (1950) – Konvence o ochraně lidských práv a základních svobod – dva články (8 a 10), zabývající se nakládáním s informacemi.
- První „informační zákony” ve Švédsku (1973), Spolkové republice Německo (1977) a Rakousku (1978).

Vývoj v Evropě – II.

- Rada Evropy (1981) – Úmluva na ochranu osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních údajů (č. 108).
 - závaznost pravidel pro veřejný i soukromý sektor,
 - nutnost vzniku státního orgánu pro dozor nad jejich dodržováním,
 - podmínky pro získávání, aktualizaci a likvidaci informací,
 - zvláštní podmínky pro práci s tzv. „citlivými“ informacemi a
 - záruky pro občana ke kontrole svých osobních informací a způsobu nakládání s nimi.

Vývoj v Evropě – III.

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES ze dne 24. října 1995 – *o ochraně jednotlivců v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů*
 - Link přes sekci „Právní předpisy“ www.uoou.cz
- Směrnice 2002/58/EC o soukromí a elektronických komunikacích
 - Nahradila Direktivu 97/66/EC a stejně jako tato upřesňuje směrnici 95/46/ES
 - Vztahuje se v některých věcech i na právnické osoby!

Vývoj v Evropě – IV.

- *Smlouva o Ústavě pro Evropu*
 - články II-67 a II-68 se věnují ochraně osobních údajů a soukromí – právo občana, zákon, nezávislý kontrolní orgán

Listina základních práv a svobod I.

- nedotknutelnost osoby a jejího soukromí;
- ochrana lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a jména, soukromého a rodinného života;
- *ochrana před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.*

Listina základních práv a svobod II.

- Nikdo nesmí porušit listovní tajemství ani tajemství jiných písemností a záznamů, ať již uchovávaných v soukromí, nebo zasílaných poštou anebo jiným způsobem, s výjimkou případů a způsobem, které stanoví zákon. Stejně se zaručuje tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným podobným zařízením.

Ochrana osobnosti – Občanský zákoník

- Fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy. (§11)
- §12: Písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy týkající se fyzické osoby nebo jejích projevů osobní povahy

Zákoník práce, Obchodní a Trestní zák.

- Povinnosti vyjmenovaných („státních“) zaměstnanců ohledně *mlčenlivosti*
- Souvislost s neoprávněným průnikem do počítačových systémů
- Obchodní tajemství
- Nekalá soutěž
- ...

CZ –Zákon o ochraně osobních dat v informačních systémech (256/1992)

- široká formulace pojmu osobní údaje, která nepřímo způsobila „znehodnocení” skutečně důležitých dat;
- široká formulace pojmu informační systém;
- nejasná sankční opatření;
- nespecifikované pojmy „osobnost”, „soukromí”;
- neexistence úřadu pro registraci systémů s osobními údaji, pro kontrolu dodržování zákona atd.

Osobní průzkum (1995?)

- Právo získat vyrozumění o informacích o osobě uchovávaných (§ 17, odst. 1) – jednou ročně bezplatně.
- Dotázáno 44 firem a institucí (některé 2x – centrála a místní pobočka – např. VZP).
- Došlo jen 26 odpovědí!

Průzkum – 26 odpovědí (ze 44 dotazů)

- 6 řádně zpracovaných (armáda a VZP)
- 7 víceméně uspokojivých (zaměstnavatelé)
- 6 nejasných nebo nekvalifikovaných (banky a státní úřady)
- 7 lživých nebo zmatečných (státní policie)

Z průzkumu...

"...informace k Vaší osobě Vám poskytneme za podmíněk, že ke své žádosti přiložíte příslušný správní poplatek..."

"...máte možnost zjistit na kterékoliv přepážce Střediska cenných papírů... např. zpoplatněnou informační službou...",

Z průzkumu...

*"Informace, jež jste poskytli...
Jednalo se pouze o údaje,
které jsou předmětem osobního
dotazníku... V informačním
systému, jehož jsme
provozovatelem, nejsou
informace o Vaší osobě
vedeny."*

Z průzkumu...

"...jedná se pouze o údaje Vámi osobně vypsané žádosti o vydání cestovního pasu, kterou jste sám podepsal a jistě je Vám známo, které údaje jste do žádosti uvedl."

Z průzkumu...

*"V této souvislosti sdělují, že k
řádnému vypracování odpovědi
považují za nezbytné, abyste
podal zprávu o charakteru
informací..., které jste poskytli
subjektům resortu..."*

Zákon o ochraně osobních údajů (101/2000 Sb.)

- Nabyl účinnosti obecně 1. 6. 2000.
- Účinnost vybraných ustanovení posunuta až na 1. 12. 2000 (ustanovení v souvislosti s oznamovací povinností a registrací zpracování osobních údajů u Úřadu pro ochranu osobních údajů), resp. k 1. 6. 2001.
- Plná účinnost od 1. 1. 2003
- Několik změn (zejm. e-podpis, návaznost na další zákony)

O čem je tento zákon?

- Zákon upravuje ochranu osobních údajů o fyzických osobách, práva a povinnosti při zpracování těchto údajů a stanoví podmínky, za nichž se uskutečňuje jejich předávání do jiných států.
- Zákon se vztahuje na osobní údaje, které zpracovávají státní orgány, orgány územní samosprávy, jiné orgány veřejné moci, jakož i fyzické a právnické osoby, pokud tento zákon nebo zvláštní zákon nestanoví jinak.

Pozor!!!

- Zákon se vztahuje na veškeré zpracovávání osobních údajů, ať k němu dochází automatizovaně nebo jinými prostředky.
- Zákon se nevztahuje na zpracování osobních údajů, které provádí fyzická osoba výlučně pro osobní potřebu.
- Zákon se nevztahuje na nahodilé shromažďování osobních údajů, pokud tyto údaje nejsou dále zpracovávány, nebo pokud nejsou pro podnikání (jiné než nezávislé povolání).

Osobní údaj

- Jakýkoliv údaj týkající se určeného nebo určitelného subjektu údajů.
- Subjekt údajů se považuje za určený nebo určitelný, jestliže lze na základě jednoho či více osobních údajů přímo či nepřímo zjistit jeho identitu.
- O osobní údaj se nejedná, pokud je třeba ke zjištění identity subjektu údajů nepřiměřené množství času, úsilí či materiálních prostředků.

Citlivý údaj

- Osobní údaj vypovídající o národnostním, rasovém nebo etnickém původu, politických postojích, členství v odborových organizacích, náboženství a filozofickém přesvědčení, trestné činnosti, zdravotním stavu a sexuálním životě subjektu údajů.

Povinnosti správce I.

- stanovit účel, k němuž mají být osobní údaje zpracovány,
- stanovit prostředky a způsob zpracování osobních údajů,
- zpracovávat pouze pravdivé a přesné osobní údaje, které získal v souladu s tímto zákonem. Je povinen ověřovat, zda jsou osobní údaje pravdivé a přesné a pokud tak nemůže zjistit, musí je blokovat...
(pozor – výjimka pro některé jiné zákony – stát)

Povinnosti správce II.

- shromažďovat osobní údaje odpovídající pouze stanovenému účelu a v rozsahu nezbytném pro naplnění stanoveného účelu,
- uchovávat osobní údaje pouze po dobu, která je nezbytná k účelu jejich zpracování. (výjimka – statistika, věda, archivnictví)
- zpracovávat osobní údaje pouze k tomu účelu, k němuž byly shromážděny, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak. Zpracovávat k jinému účelu lze osobní údaj jen pokud k tomu dal subjekt údajů souhlas.

Povinnosti správce III.

- shromažďovat osobní údaje pouze otevřeně; je vyloučeno shromažďovat údaje pod záminkou jiného účelu nebo jiné činnosti
- nesdružovat osobní údaje, které byly získány k rozdílným účelům, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak

Souhlas subjektu

Správce může zpracovávat osobní údaje pouze se souhlasem subjektu údajů. Bez tohoto souhlasu je může zpracovávat jen v případech výslovně stanovených zákonem (§5, odst. 2 – široký výčet).

Odvolání souhlasu se zpracováním osobních informací – praxe

Např. při rušení bankovního účtu – spíše negativní zkušenost, úředníci příliš neočekávají, že by klient chtěl svůj dřívější souhlas odvolat.

Úředník zdlouhavě zjišťoval proceduru odvolání souhlasu u nadřízeného.

Vaše zkušenosti?

Správce – zpracovatel

- Pokud zmocnění nevyplývá z právního předpisu, může správce se zpracovatelem uzavřít smlouvu o zpracování osobních údajů. Smlouva musí mít písemnou formu, jinak je neplatná. Musí v ní být zejména výslovně uvedeno v jakém rozsahu, za jakým účelem a na jakou dobu se uzavírá. Jestliže zpracovatel ve smlouvě neposkytne dostatečné záruky o technickém a organizačním zabezpečení ochrany osobních údajů, je taková smlouva neplatná.
- Zodpovědnost zpracovatele a správce!!! (§8)

Správce – subjekt údajů

- Správce je před zahájením zpracování osobních údajů povinen subjekt údajů řádně a včas písemně informovat o tom, v jakém rozsahu a pro jaký účel budou osobní údaje zpracovávány, kdo a jakým způsobem...
- Správce musí subjekt údajů poučit o tom, zda je podle zákona povinen pro zpracování osobní údaje poskytnout...
- Správce musí subjekt údajů informovat o jeho právu k přístupu k osobním údajům...
- Jestliže správce nezískal osobní údaje od subjektu údajů, je povinen bezodkladně poskytnout subjektu údajů na základě písemné žádosti informace o tom, kdo správci osobní údaje poskytl (zdroj osobních údajů).
- ...a konečně výjimky z výše uvedeného... ☺

Další záležitosti

- Informační povinnost správce (1x ročně bezpl.)
- Povinnosti osob při zabezpečení osobních údajů
- Registrace zpracování osobních údajů
- Likvidace osobních údajů
- Úřad na ochranu osobních údajů
 - www.uoou.cz
- Oprávnění a povinnosti kontrolujících

Porušení povinností správcem nebo zpracovatelem – práva subj. (§21, od. 2)

- a) aby se správce či zpracovatel zdržel takového jednání, odstranil takto vzniklý stav či poskytl na svoje náklady omluvu nebo jiné zadostiučinění,
- b) aby správce či zpracovatel provedl opravu nebo doplnění osobních údajů tak, aby byly pravdivé a přesné,
- c) aby osobní údaje byly zablokovány nebo zlikvidovány,
- d) zaplacení peněžité náhrady, jestliže tím bylo porušeno jeho právo na lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst či právo na ochranu jména.

Náhrada škody, pokuty

- V otázkách neupravených tímto zákonem se použije obecná úprava odpovědnosti za škodu (Občanský zák., Obchodní zák.).
- Zaměstanci až do 50'000 Kč za porušení mlčenlivosti.
- Pokuta za neposkytnutí součinnosti 25'000 Kč.
- Správce/zpracovatel až do 10'000'000 Kč.

Geneze (druhého) Zákona o ochraně osobních údajů

<http://www.fi.muni.cz/~smid/genezezooou.html>

(link je i v ISu – Studijní materiály PV080)

Úprava evropské direktivy

- Domlouvána speciální přednáška RNDr. Karla Neuwirta na 4. 12.

Etika, profesionalita a práce s informacemi

Počítačová etika

- *Etika* – systém morálních principů a pravidel chování.
- *Počítačová etika* – aplikace systémů morálních hodnot a pravidel chování na práci s počítači.
- Užitečné články (dále také využity):
 - A. Hönigová – článek seriálu Bezpečnost pro všechny, soukromí pro každého – ComputerWorld 1997
 - Libor Miloš – bak. práce FI (2000)
- Pravidla a principy – linky v IS

Počítačová etika

- Cílem je identifikovat otázky a formulovat odpovědi na otázky k morálnímu podkladu činů a zodpovědnosti jedince (v oblasti IT).
- Změny v technologiích => změny ve společnosti.

Motivace chování (Don Parker)

1. Úroveň zákona a předpisů (strach z trestu, vynucení).
2. Úroveň konvencí (profesní kódy, dobrovolné atestace ap.).
3. Úroveň morální (zvyky okolí, zkušenosti).

Lze morálce naučit?

- Když někomu něco dělám, vadilo by mi, kdyby (mně nebo osobě blízké) to dělal někdo jiný?
- Když nějaký čin zvažuji, co se tak zeptat těch, na které to bude mít dopad?

Pohledy

- Pohled vlastníka: já rozhoduji o využití
- Pohled uživatele: používám cizí majetek
- Hacking: informace patří všem
 - Případně i zařízení na jejich zpracování. (!?)

Informace vs. věc

- Kopírování triviální.
- Originál stejný jako kopie.
- Kopírování (obvykle) netriviální.
- Originál (obvykle) lze zjistit.

Etické a profesní kodexy

- ACM – Code of Ethics and Professional Conduct
- IEEE – Software Engineering Code of Ethics and Professional Practice

Člen ACM se zavazuje

- Přispívat společnosti a slušné lidské existenci.
- Zabraňovat poškození druhých.
- Být čestným a hodným důvěry.
- Být férovým a zabraňovat diskriminaci.
- Ctít autorská práva, včetně copyrightu a patentu.
- Vytvářet dobrou pověst duševnímu vlastnictví.
- Respektovat soukromí druhých.
- Ctít důvěrnost.
- ...

IEEE – principy SW inženýra (I)

1. Vykonávat svou činnost v souladu s veřejným zájmem.
2. Pracovat tak, aby co nejlépe vyhověl zájmům zaměstnavatele nebo zákazníků v souladu s veřejným zájmem.
3. Jistota, že dílo a spojené úpravy splňují nejvyšší možné standardy.
4. Zajistit čestnost a nezávislost ve svých odborných odhadech.

IEEE – principy SW inženýra (II)

5. Vedoucí pracovníci by měli podporovat etický přístup k vedení vývoje a údržbě softwaru.
6. Odborníci by měli podporovat čestnost a dobrou pověst své profese shodně s veřejným zájmem.
7. Slušnost a podpora ostatních kolegů.
8. Zapojení do celoživotního vzdělávání a podpora etického přístupu k profesi.

Pravidla IS MU

- Používání IS v souladu s akademickým, vzdělávacím a výzkumným posláním
 - porušení pravidel – komerční činnost nesouvisející s činností školy, politická, náboženská nebo rasová agitace
- Vlastní uživatelské jméno. Nepracovat pod cizí identitou.
- Ochrana soukromých dat (hrubé porušení pravidel!).
- Dobrá volba hesla, nezjišťovat hesla jiných.
- Důvěrnost soukromých informací.
- Spam
- ...

Diskuze – pornografie na internetu

- Primární zodpovědnost za děti mají rodiče.
- Odborníci a stát mají rodiče poučit o problémech.
- Provideři by neměli *přímo* poskytovat pornografii nezletilým.
- Provideři by ale neměli omezovat svobodu těm, kdo již jsou za své činy zodpovědni.

Diskuze – selhání počítače a škoda

- Informace na počítači uchované/upracovávané
vs
- Poškození počítače jako takového (HW i SW)
- Je v některých případech správné způsobit škodu na počítači?
- Ve kterých?

Diskuze – nepovolené kopie SW

- Software někdo vytvořil a chce být odměněn

VS

- Potřeba jej vyzkoušet před zakoupením
- Jiný důvod ověření funkčnosti
- Důvodné podezření z nesprávného postupu tvůrce
- ...

Diskuze – hacking

- Svobodný přístup k informacím

vs

- Práva vlastníka informací
- Způsobení škod vlastníkovi i třetím osobám

Diskuze – svoboda slova a prezentace nápadů/myšlenek

- Svoboda projevu

vs

- Způsobení škod jinému

...

Motto (Saji Baba)

- Věda bez lidskosti je marná a nebezpečná.
- Výchova bez charakteru je marná a nebezpečná.
- Ekonomie bez morálky je marná a nebezpečná.